

СТАН СФОРМОВАНOSTI КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ АГРАРНИКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЇХ ПІДГОТОВКИ В АГРАРНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Професіограма сучасного фахівця-аграрника вказує на необхідність володіння ним комунікативними вміннями [6] з метою конкурентоспроможності на ринку праці, ефективного виконання своїх функцій, адаптації до умов та вимог сучасного виробництва й подолання можливих професійних труднощів у майбутньому. Однак на практиці реалізація цієї вимоги під час підготовки майбутнього фахівця-аграрника у ВНЗ виявляється проблематичною. Отже, потрібно вивчити особливості та труднощі, пов'язані з комунікативною підготовкою студентів вищих аграрних навчальних закладів; виявити стан сформованості їх комунікативних умінь для подальшої розробки ефективної моделі та педагогічних умов їх формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що сучасна педагогічна наука приділяє дедалі більше уваги підготовці майбутніх аграрників до успішної професійної діяльності та власне забезпеченню високого рівня культури професійного спілкування майбутніх аграрників (С.М. Амеліна, Л.В. Барановська, Г.Д. Берегова, В.О. Михайлюк, В.А. Кручек). Обґрунтовано важливість професійного спілкування фахівця-аграрника для виконання своїх обов'язків, розроблено теоретико-методологічні засади формування навичок та умінь, необхідних для забезпечення культури професійного спілкування майбутніх працівників аграрної сфери. Однак недостатнє практичне впровадження на сучасному етапі підготовки майбутніх аграрників у ВНЗ актуалізує подальше вивчення моделі, педагогічних умов та методів формування комунікативних умінь.

Мета статті – розкрити стан сформованості комунікативних умінь майбутніх аграрників на сучасному етапі їх підготовки в аграрних ВНЗ.

З метою діагностики стану сформованості комунікативних умінь майбутніх аграрників проведено:

- а) аналіз навчальних планів;
- б) аналіз робочих програм з гуманітарних дисциплін;
- в) аналіз посібників, методичних розробок та рекомендацій з гуманітарних дисциплін;
- г) опитування й анкетування:
  - викладачів гуманітарних дисциплін щодо реалізації ними формування комунікативних умінь майбутніх аграрників;
  - студентів щодо розуміння важливості володіння комунікативними вміннями для здійснення майбутніх професійних завдань діяльності; використання ними комунікативних умінь у процесі вивчення фахових дисциплін.

Аналіз навчальних планів ВП НУБіП “Бережанського агротехнічного інституту” виявив, що на гуманітарну підготовку аграрників спрямовано такі дисципліни: “Історія України”, “Культурологія”, “Філософія”, “Психологія”, “Педагогіка”, “Політологія”, “Правознавство”, “Основи економічної теорії”, “Соціологія”, “Етика та естетика”, “Охорона праці”, “Українська мова за професійним спрямуванням”, “Іноземна мова за професійним спрямуванням”, “Фізична культура”, а також

“Цивільний захист об’єктів господарювання”, “Логіка та екологія” для студентів напряму “Механізація та електрифікація сільського господарства”. Для всіх спеціальностей, за якими здійснює навчання у ВП НУБіП “Бережанський агротехнічний інститут”, кількість годин на вивчення вищевказаних гуманітарних дисциплін суттєво не відрізняється. Проаналізовано навчальні плани за період з 2000 до 2010 навчального року. Виявлено, що на комунікативну підготовку студентів аграрних спеціальностей навчальними планами регламентовано лише вивчення української мови за професійним спрямуванням та іноземної мови за професійним спрямуванням. У 2008–2009 та 2009–2010 навчальних роках на комунікативну підготовку фахівців-аграрників спрямовано також курс “Культура наукового мовлення” за вибором, який у 2009–2010 навчальному році був скасований. За останні роки кількість годин, виділених на вивчення цих дисциплін, суттєво не змінювалась. На основі аналізу планів розроблено табл. 1, у якій ми узагальнили кількість аудиторних годин (годин, відведених на практичні заняття) та годин на самостійне опрацювання повного курсу гуманітарних дисципліни за досліджуваний період, які спрямовані власне на формування комунікативних умінь майбутніх фахівців-аграрників, а саме “Української мови за професійним спрямуванням” та “Іноземної мови за професійним спрямуванням”. Період вивчення дисципліни “Українська мова за професійним спрямуванням” – один рік, “Іноземної мови за професійним спрямуванням” – чотири роки.

Таблиця 1

Розподіл навчальних годин на вивчення гуманітарних дисциплін, спрямованих на комунікативну підготовку майбутніх аграрників

Дисципліни	Кількість годин			
	Лекції	Практ. зан.	Сам. роб.	Усього
Українська мова за професійним спрямуванням	–	34	74	108
Іноземна мова за професійним спрямуванням	–	603	558	1161

Незважаючи на величезне значення та роль формування комунікативних умінь у процесі фахової підготовки майбутніх аграрників, очевидно, що кількість годин, виділених на це, недостатня. Аналіз навчальних планів дав змогу конкретизувати, що з усіх предметів гуманітарного циклу, які викладаються студентам-аграрникам, формування комунікативних умінь цілеспрямовано та регламентовано забезпечується лише на заняттях з української та іноземних мов за професійним спрямуванням. У зв’язку з упровадженням кредитно-модульної системи збільшено частку годин на самостійну роботу студентів. Тому, за браком часу, викладачі гуманітарних дисциплін на аудиторних заняттях роз’яснюють суто теоретичний матеріал, не приділяючи уваги його практичному застосуванню при розв’язанні завдань інших дисциплін та типових виробничих завдань майбутньої професійної діяльності. Наведена в табл. 2 кількість годин на вивчення цих дисциплін засвідчує, що після пояснення теоретичних питань, засвоєння нових правил, лексики тощо на формування комунікативних умінь часу залишається недостатньо.

Аналіз робочих програм, посібників, методичних розробок та рекомендацій з вищевказаних дисциплін гуманітарного циклу виявив відсутність цілеспрямованого й систематичного формування комунікативних умінь у процесі їх

вивчення та низький рівень реалізації інтегративного підходу й міжпредметних зв'язків. У студентів недостатньо формуються уміння до перенесення здобутих знань навіть для розв'язання завдань суміжних гуманітарних дисциплін. Формування комунікативних умінь не зазначено в цілях та завданнях курсів гуманітарних дисциплін, крім мовних курсів. Поза увагою залишається наповнення самостійної роботи студентів цілеспрямованою роботою над формуванням комунікативних умінь. Більше того, відзначається недостатня ефективність формування таких умінь і на заняттях з української та іноземних мов за професійним спрямуванням. Це пов'язано з певними особливостями та проблемами викладання гуманітарних дисциплін у цілому й комунікативної підготовки майбутніх аграрників у ВНЗ зокрема.

До особливостей викладання гуманітарних дисциплін та комунікативної підготовки фахівців-аграрників відносимо:

- специфіку комунікативного та гуманітарного знання, яке забезпечує можливість більш ефективного оволодіння комплексом професійно орієнтованих дисциплін і дає змогу обґрунтовано розв'язувати фахові завдання та проблеми, сприяє формуванню світогляду, загальної культури майбутнього аграрника, розвитку естетичного сприйняття світу, мислення, творчої активності, здатності відстоювати й аргументувати свої погляди тощо в процесі навчання та подальшій професійній діяльності;

- труднощі адаптації, пов'язані з перепрофілюванням комунікативної підготовки студентів на аграрну сферу;

- перехід від засвоєння базових знань, фундаментальних понять до поглибленого вивчення спеціалізації.

Існують також певні труднощі викладання гуманітарних дисциплін та комунікативної підготовки майбутніх аграрників.

По-перше, це стислість курсу обсягом годин, виділених на вивчення таких дисциплін. Звідси – зосередженість викладачів на викладі матеріалу власне свого курсу, на теорії, неузгодження програм та небажання вийти за межі свого предмета та, як наслідок, низький рівень умотивованості до вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

По-друге, студенти не виявляють належного інтересу до вивчення дисциплін через нерозуміння можливості використання знань з гуманітарних дисциплін у своїй майбутній професійній діяльності, не вміють використовувати здобуті знання, засвоєні на заняттях з рідної та іноземних мов при вивченні спеціальних фахових дисциплін, не завжди можуть сформулювати своє розуміння предмета вивчення достатньо чітко і ясно, часто вивчають такі предмети з метою лише успішно скласти іспит чи залік. Серед опитаних 480 студентів різних курсів таку відповідь дало 39,5% респондентів, але анкетування виявило, що більшість студентів (85,6%) розуміє, що ефективно спілкування сприятиме їм у майбутній роботі. Щодо оволодіння іншомовними комунікативними уміннями, анкетування виявило, що більшість студентів вважає цей процес надто складним, який практично не піддається освоєнню під час навчання у ВНЗ, оскільки такі вміння вважаються не профільними та їм приділяється менше уваги. Така суб'єктивна негативна позиція студентів також свідчить про низький рівень мотивації студентів до оволодіння комунікативними вміннями.

По-третє, спостерігається різний рівень комунікативної підготовки за курс основної школи учнів, які прийшли до ВНЗ після закінчення як міських, так і сільських шкіл. Так, щорічні діагностичні тести на знання шкільного курсу виконують успішно в середньому 65% першокурсників.

По-четверте, велика чисельність студентів у групі заважає застосуванню індивідуального, особистісно орієнтованого підходу до формування комунікативних умінь.

Аналіз документації, бесіди, опитування та анкетування викладачів і студентів уможливили виявлення причин низького рівня володіння комунікативними вміннями майбутніх фахівців-аграрників та труднощів їх формування у процесі навчання у ВНЗ:

1. Формування комунікативних умінь на сучасному етапі професійної підготовки майбутніх фахівців-аграрників не є обов'язковою складовою в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а відбувається стихійно та епізодично. Це підтверджується відсутністю постановки такого питання в цілях та завданнях курсів, відсутністю єдиного переліку таких умінь, розроблених спеціально для аграрників, та, як наслідок, відсутністю моделі їх формування. В анкетах як причини нереалізації мети формування комунікативних умінь викладачі гуманітарних дисциплін (опитано 33 респонденти) вказують:

а) недостатню кількість аудиторного часу для формування комунікативних умінь (24,2%);

б) недостатню інформованість з питань формування комунікативних умінь, відсутність методичних рекомендацій і навчально-методичної літератури (36,4%);

в) нерозуміння переваг інтеграції навчальних дисциплін з метою формування комунікативних умінь (21,2%), тобто, розуміючи необхідність володіння комунікативними вміннями для майбутніх фахівців-аграрників у їхній професійній діяльності, викладачі дисциплін гуманітарного циклу все ж звикли вважати формування комунікативних умінь завданням мовних курсів;

г) брак часу або небажання вдосконалювати робочі програми, вивчити наукову літературу з питань інтеграції та формування комунікативних умінь (12,1%).

2. Обмежена кількість навчальних годин на вивчення гуманітарних дисциплін за умов сучасної тенденції до гуманізації вищої освіти. Основну проблему вбачаємо в тому, що зміст курсів, незалежно від зміни обсягу годин, судячи з робочих програм, на практиці залишається незмінним. Наприклад, у 2007/08 навчальному році кількість годин на вивчення іноземних мов було збільшено, але значного прогресу у комунікативній підготовці студентів-аграрників не відбулося, що підтверджується результатами іспитів, заліків та труднощами в спілкуванні, які відчували студенти, стажуючись на зарубіжних фермерських господарствах. Це пов'язано з тим, що робочі програми були недостатньо вдосконаленими та адаптованими до потреб сучасності. Зміст курсів інших гуманітарних дисциплін, наприклад, історії України, соціології, психології, філософії тощо, значно поглибився у зв'язку з тенденцією до гуманізації на сучасному етапі вищої освіти, тоді як обсяг годин суттєво не збільшився. Анкетування викладачів виявило, що більшість із них вважає, що аудиторного часу достатньо лише для роботи над змістом конкретного курсу.

3. Ринкова конкуренція серед навчальних закладів, контрактна форма навчання, зменшення кількості абітурієнтів, викликане зниженням народжуваності у відповідний період, контингент абітурієнтів (більша частина студентів – вихідці із сільської місцевості, а саме: за результатами вступних кампаній за останні навчальні роки – це приблизно 67%, які здобули освіту нижчої якості, ніж учні міських шкіл) теж негативно вплинули на рівень підготовки вступників до ВНЗ (підтверджено щорічними діагностичними контрольними роботами), і тим самим гальмують удосконалення робочих програм з метою переорієнтації їх на професійні потреби майбутнього фахівця на сучасному ринку праці.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі підготовки майбутніх фахівців-аграрників під час навчання у ВНЗ формування необхідних для них комунікативних умінь потребує покращення. Необхідне подальше дослідження нової моделі, підходів та педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх аграрників. В умовах невеликої кількості годин відведених на комунікативну підготовку майбутніх фахівців-аграрників, та інших вищевказаних особливостей перспективним вважаємо вивчення педагогічних умов формування комунікативних умінь у процесі інтеграції навчальних дисциплін.

Література

1. Барановська Л.В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л.В. Барановська. – К., 2005. – 48 с.
2. Берегова Г.Д. Формування культури мовлення студентів-аграрників у умовах нижньонаддніпрянських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Г.Д. Берегова. – Херсон, 2003. – 18 с.
3. Березина Н.Е. Обучение письменным формам делового общения в ситуациях вхождения в сферу профессиональной деятельности : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения” / Н.Е. Березина. – М., 1998. – 16 с.
4. Кручек В.А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / В.А. Кручек ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 19 с.
5. Михайлюк В.О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу (на матеріалі спеціальностей “Облік і аудит”, “Менеджмент організацій”) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія і методика навчання” / В.О. Михайлюк. – К., 1999. – 18 с.
6. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.091901 напряму підготовки 0919. – К. : МОН, 2006. – 26 с.

ЗЕНЯ Л.Я.

СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Студентство, за визначенням А.В. Петровського, – мобільна соціальна група, метою діяльності якої є організована за певною програмою підготовка до виконання високих професійних та соціальних ролей у матеріальному й духовному виробництві [9, с. 92].

Досліджуючи студентство із соціально-психологічної та психолого-педагогічної позицій, науковці (О.Ю. Ажиппо, О.В. Алексеева, С.М. Амеліна, Т.П. Артимонова, Н.Г. Богданова, Т.О. Вольфовська, О.І. Жорнова, І.О. Зимня, З.Н. Курлянд, О.Т. Марків, В.М. Оржеховська, Т.В. Печериця, Є. Подольська, А.В. Семенова, С.Д. Смірнов, Г.В. Сорокових, О.М. Столяренко, Р.І. Хмелюк, С.Г. Цибін, В.С. Чопей, В.Є. Штифурак, В.О. Якунін та ін.) вивчають вікові особливості студентської молоді й формування її громадянської позиції, проблеми